

**UTSJOEN KULTTUURIKASVATUSSUUNNITELMA
2022-2027**

Esipuhe

Tämän asiakirjan on laatinut Utsjoen kunnan sivistystoimen viranhaltijoista koostuva työryhmä yhdessä Kulttuuriosuuskunta Uulun koulutuspalveluiden johtajan Henna Leisiön ohjauksessa maaliskuu-toukokuussa 2022. Työryhmää johti vs. vapaa-aikasihteeri Janne Mustonen, ja työryhmässä olivat mukana kirjastotoimenjohtaja Tuija Guttorm sekä Utsjokisuun koulun ja saamelaislukion lehtori Tarja Länsman. Työryhmän johto keräsi tietoa ja järjesti kuulemisia myös Karigasniemen ja Nuorgamin kouluilla sekä kunnan varhaiskasvatuksen yksikössä. Lopuksi kukin koulu ja varhaiskasvatuksen yksikkö kävivät läpi kulttuurikasvatussuunnitelman ja jättivät muokauspyyntöjä, joihin työryhmä vastasi.

Tämä asiakirja ohjaa sivistystoimen viranhaltijoiden toimintaa vuosina 2022-2027.

Utsjoella 2.6.2022

vs. vapaa-aikasihteeri Janne Mustonen

JOHDANTO

Käsite   **kulttuurikasvatussuunnitelma**   **eli**   **lyhyemmin**   **KOPS**

Kulttuurikasvatussuunnitelma on **vuosittain toistuva, etukäteen budjetoitu ja selkeillä sopimuksilla aikaansaatu** kokonaisuus, jossa kunkin kunnan toivomalle ikäryhmälle taataan halutunlainen taide- ja kulttuurikasvatus. Kulttuurikasvatussuunnitelma tarjoaa tietoa asuinkunnan historiasta, käytännöistä, merkkihenkilöistä ja jo olemassa olevasta tarjonnasta siinä kun antaa osallistujille mahdollisuuden avartaa maailmankatsomustaan sekä käyttää älyään ja luovuuttaan. KOPSin parissa toimivat aina kunkin taiteenalan ammattilaiset sekä kulttuurikasvattajat. Laatu on kaiken ytimessä.

Kulttuurikasvatussuunnitelmat perustuvat **lakiin kuntien kulttuuritoiminnasta**. Kunnan kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä.

Alla kerrotaan lyhyesti mitä hyötyä kulttuurikasvatussuunnitelmista on.

1) Yhdenvertaisuus

Kuntien valtuustojen hyväksymä ja perustasolla budjettiin pysyvästi laitettu KOPS on jokaisen kunnan lapsen ja nuoren saavuttava suunnitelma. Tällöin perheen asuinpaikka, varallisuus tai mielenkiinnon kohteet eivät vaikuta siihen, pääseekö lapsi osaksi taide- ja kulttuurituokioita.

2) Saavutettavuus

Suuressa kaupungissa on usein valtavasti mahdollisuuksia harrastamiseen ja kaiken kokemiseen jo valmiiksi. Pienemmissä ja syrjäisemmissä kunnissa KOPS takaa sen, että esitykset ja ammattitaitelijoiden ja kulttuurikasvattajien vierailut olisivat mahdollisia kaiken kokoisissa kunnissa.

3) Kunnan elinvoimaisuus, yhteisöllisyys ja työllistävä vaikutus

Ennalta suunniteltu ja budjetoitu, strategiaan asti saatu kulttuurikasvatussuunnitelma on mille tahansa kunnalle eduksi. Se osoittaa että kulttuuria ja taidetta arvostetaan kunnassa, ja näiden alojen monipuolinen, kerrannainen vaikutus sekä ihmisten hyvinvointiin että työllistymiseen ymmärretään. KOPS-työssä alueen taiteilijat ja taidelaitokset saavat vuosittain toistuvaa lisätyötä ja alueen lapset, nuoret ja muut asukkaat oppivat tietämään mitä oman kunnan alueella on. Yhteisöllinen vaikutus on suuri, jos mukana ovat niin paikalliset yritykset sponsoroimassa kokonaisuuksia kuin taiteilijat, koulut, päiväkodit, galleriat, mahdollisesti myös palvelutalot tai muut yksiköt. Kulttuurikasvatussuunnitelmasta saa helposti tehtyä koko kunnan yhteisen asian.

4) Kunnan brändi

Elävä saamelaiskulttuuri. Saamen kieli ja saamelainen kulttuuri näkyvät ja kuuluvat kuntalaisten arjessa. Kunnassa kehitetään saamelaiskulttuurilähtöisiä palveluita tietoisesti ja aktiivisesti. Saamelainen kulttuuri ja saamen kieli ovat keskeisessä osassa kulttuurikasvatussuunnitelmaa.

Paikallinen luonto on osa saamelaista kulttuurimaisemaa. Luonto ei ole ihmistoiminnasta irrallinen kokonaisuus, vaan sisältää historiallisia ja kulttuurisia merkityksiä alueen ihmisille. Kulttuurimaiseman käsite sijoittuu suomalaisittain kulttuuriympäristön ja luonnonympäristön käsitteen välimaastoon. Saamelainen kulttuurimaisema sisältää ihmistoimintaa ja luontoa yhdisteleviä ja läpileikkaavia piirteitä mm. kasvibiotooppeja, tämän päivän pyyntikulttuuria, poronhoitokohteita sekä yleisesti luontaiselinkeinoja, jotka huomioidaan kunnan kulttuurikasvatuksessa.

Rajat ylittävä yhteistyö Norjan kanssa. Utsjoki sijaitsee keskeisesti Norjan ja Suomen valtakuntien rajalla. Saamelaisten rajat ylittävä kanssakäyminen ja yhteistyö huomioidaan myös kunnan kulttuurikasvatussuunnitelmassa mahdollistamalla rajan takaisia kouluvierailuja sekä luokkaretkiä Norjan puolelle.

5) Lasten tunne- esiintymistaidot sekä monipuolinen maailmankatsomus

Tutkimuksissa on moneen kertaan todettu kuinka pitkäaikainen kulttuurin ja taiteen harrastaminen on vähentänyt ja ennaltaehkäissyt monia ongelmia ihmisten käytöksessä, oppimisessa, kaveritaidoissa tai avarakatseisemmassa suhtautumisessa maailmaan. Kulttuurin ja taiteen kautta on mahdollista käsitellä mitä tahansa asiaa tavalla, joka jättää pysyvämpiä positiivisia muistijälkiä. Oman luovuuden tuominen esiin ja heittäytyminen uuteen tekee kaikille ihmisille hyvää, positiivisen minäkuvan ja onnistumisen kokemusten saaminen on yhä tärkeämpää nykymaailmassa. Juuri niitä kulttuurikasvatussuunnitelma haluaa antaa. Mille tahansa kunnalle on hyötyä siitä, että sen lapsista kasvaa esiintymistaitoisia ja monipuolisesti ajattelevia, toiset ihmiset huomioonottavia nuoria. Taide ja kulttuuri on väylä jota jokaiselle pitää antaa mahdollisuus hyödyntää.

KULTTUURIKASVATUSSUUNNITELMAN KONKREETTINEN TOTEUTUS

Utsjoen kunnassa on käytössä kymmenen eri taiteenalaan sisältävä kulttuurikasvatussuunnitelma. **Kaikki ikäryhmät varhaiskasvatuksesta lukioon osallistuvat työpajoihin, kukin ikätasonsa mukaan.** Taiteenalan tuottajiksi valitut tahot esittävät aina edellisen vuoden keväällä suunnitelmansa siitä, mitä eri ikäryhmien kokonaisuuksissa tehdään. Kaikkien taiteenalojen oletetaan ottavan työskennellessään huomioon opetussuunnitelman laajat linjaukset, kuten "ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia" sekä "kulttuurinen moninaisuus rikkautena".

Työpajoissa ja käyntikohteissa pääsee tekemään paljon itse ja tutustumaan kattavasti eri taiteenaloihin/kulttuurikohteisiin. Ammattilaisten toteuttamat esittävän taiteen kokonaisuudet liittyvät mahdollisuuksien mukaan aina teemataiteenalaan.

Yleinen kulttuurikasvatussuunnitelmaan liittyvä toiminta

1) **Teemaviikot, perinteiset retket, saamelaisuuteen liittyvät tärkeät juhlapäivät, muut vuotuisjuhlat**

Varhaiskasvatuksen ja koulujen toiminassa vietetään mahdollisia omia teemaviikkoja perinteiden mukaisesti (mm. kieliviikko, leikkiviikko, lasten oikeuksien viiko) sekä tehdään mm. vaelluksia ja kalastusretkiä. Lisäksi kaikki osallistuvat vuotuisiin juhliin, kuten joulun- ja kevätjuhliin tai itsenäisyyspäivän ja saamelaisten kansallispäivän juhliin.

2) **Tapahtumat omalla kotiseudulla**

Varhaiskasvatuksesta ja kouluista osallistutaan vuotuisiin tapahtumiin aina mahdollisuuksien mukaan. Tärkeitä tapahtumia ovat mm. Ijahis Idja, Skábmagovat ja Saamelaisnuorten taidetapahtuma ja Varangin vuonon markkinat.

3) **Käyntikohteet ja merkkihenkilöt**

Utsjoella ja lähiseudulla sekä Suomen että Norjan puolella on lukuisia kulttuurikasvatussuunnitelmaan soveltuvia käyntikohteita, sekä paikalliseen historiaan liittyneitä henkilöitä jotka olisi hyvä tuntea. Alla on ehdotus liittyen eri ikäluokkien toimintaan henkilöiden ja paikkojen suhteen.

4) **Saamenkielinen kouluyhteistyö Norjan puolella**

Utsjokisuun koulun perusopetuksen saamenkieliset luokat opiskelevat kaksi päivää viikossa Norjan puolella Sirman koulun saamenkielisten oppilaiden kanssa. Opetus on saameksi. Yhteistyö vahvistaa yleisesti lasten saamelaista kulttuuri-identiteettiä ja edistää kielen käyttöä. Tavallisen opetuksen lisäksi yhteistyöhön kuuluu myös retkiä sekä muuta luokkahuoneen ulkopuolelle vietyä opetusta. Vaihtoehtoisesti/lisäksi yhteistyökumppanina Tanan kulttuurikoulu.

Kulttuurikasvatussuunnitelman taiteenlajiteemavuodet Utsjoen suunnitelmassa

2022-2023

- 1. Perinnekulttuuri: käsityö/ muotoilu / ympäristötaide**
Saamelaista käsityö/muotoiluparinnetta tai muuta paikallista perinnettä työpajoissa itse tehden. Valmistuneista töistä tehdään näyttely esim. kirjastoon tai muuhun julkiseen tilaan. Tehdään perinteeksi muodostunutta ympäristötaidetta, esim. risuporoja.
Voidaan toteuttaa esim. yhteistyössä Lapin YO:n järjestämän opintokokonaisuuden kanssa tai tilaamalla duodjin ammattilaiset vierailulle kouluihin.
- 2. Musiikki**
Joikutyöpaja ja/tai saamelaisräppäriin pitämä työpaja, biisinteon opastusta voidaan toteuttaa striiminä mm Lapin lastenkulttuurikeskus Kattilan biisipajassa. Saamelaisen ja suomalaisen musiikin konsertti. Tutustuminen liveinä Saamelaisen musiikkiakatemiaan toimintaan ja muihin Suomessa oleviin musiikkiakatemioiden virtuaalisesti. Joikuperinteeseen tutustuminen musiikin tunteilla. Mahdollisia artistivierailuja joikuperinteen taitajilta.

2023-2024

- 3. Perinnekulttuuri: porotalous**
Mitä porosta tuotetaan-teemavuosi, jossa tehdään perinteisin menetelmin poron eri osista ruokaa ja käsitöitä. Tutustuminen poronerotukseen sekä käynti tai päivän opiskelu kaikille Skalluvaaran poronerotustuskoulussa.
- 4. Draama/nukketeatteri/soveltava teatteri**
Draamatyöpajoja ja/tai soveltavan teatterin työpajoja. Nukketeatterinäytös ja nukken käsittely ja mahdollisesti myös valmistuksen esittelyä. Mahdollisesti käsitöiden nukentekopaja.

2024-2025

- 5. Perinnekulttuuri: erätaidot ja ruokaperinne**
Luontoretkeä pitemmällä oleviin kohteisiin tai ikätason mukaisiin kohteisiin. Eräkulttuuriin (perinteiseen saamelaiseen kalastus- ja pyyntikulttuuriin liittyvien käytänteisiin, tietoihin taitoihin ja välineisiin ja niiden valmistukseen) tutustuminen paikallisten osajien johdolla. Ruokaperinteen puolella tutustutaan myös paikallisiin yrteihin, sieniin ja kasveihin. Perinneruokapäivät kouluille.
- 6. Valokuva/ kuvataide /elokuvaide**
(Luonto)valokuvaustyöpaja, töistä tehdään näyttely johonkin julkiseen tilaan. Virtuaalinen vierailu Ateneumiin tai muuhun suureen galleriaan tai paikan päällä tapahtuva galleriavierailu Karasjoella sekä Karasjoen taidekoululla. Elokuvanäytöksiä eri ikäryhmille. Tutustuminen saamelaisiin elokuvantekijöihin.

2025-2026

- 7. Perinnekulttuuri: maatilat, karjatalous**
Tutustuminen Norjassa Tanan meijeriin, Sirman lampolaan tai muihin Norjan puoleisiin maatalouskohteisiin (esim. Tanan maatalouskoulu) ja siihen, millaista alueen maanviljely ja eläintalous on tällä hetkellä. Retki Välimaan tilalle. Paimensoitintyöpaja, jossa pääsee kokeilemaan Suomen, Ruotsin ja Norjan alueella käytössä olleita paimensoittimia.
- 8. Sanataide ja kirjallisuus**
Sanataidetyöpaja, kirjailijavierailu, kirjavinkkauksia (nämä voidaan toteuttaa kaikki myös striiminä). Tehdään saamen kieltä tunnetuksi ja eläväksi myös suomenkielisille.

2026-2027

- 9. Perinnekulttuuri: matkailu, kulttuuriyrittäjyys ja alueen ammattitaiteilijat**
Tutustuminen alueen matkailuvaltteihin, kulttuuriyrittäjiin ja kulttuurilaitoksiin. Tapaamisia ja haastatteluja aiheeseen liittyen. Kulttuuritoimen kanssa joku pieni yhteistyötehtävä liittyen esim. haluttuun vuotuisen tapahtumaan. Taiteilijatapaaminen, jossa paikallinen taiteilija kertoo omasta työstään ja työmahdollisuuksista Lapin alueella.
- 10. Sirkus ja tanssi**
Sirkus- ja/tai tanssityöpajoja kaikille ikäryhmille, sekä esittävän taiteen näytös jommasta kummasta/ molemmista lajeista. Tanssi- ja sirkuspajoissa on vahva vesistöpainotus liittyen Tenonjokeen.

Käyntikohteet ja merkkihenkilöt

Teemataiteenalojen toiminnan ulkopuolella eri ikäryhmissä voi toteuttaa mm. seuraavia asioita ja tutustua seuraaviin alueen merkkihenkilöihin:

Varhaiskasvatus

***0-3v.**

-satutunnit kirjastossa/ kirjastoauton toiminnan osana/ striiminä. Saamelaiset tai yleensä lappilaiset tarinat ja hahmot tutuiksi.
-retkiä lähiluontoon

- vierailut vanhusten luona Seitakartano/Aspa/Vuodeosasto/Dorvu

***4-5v.**

-käynti Galleria Giisassa/kirjastossa, jos näyttely soveltuu lapsille, sekä tutustuminen Utsjoen tai Norjan lähiseudun muistomerkkeihin (patsaat, muistolaaat, seitakivet) joko livenä tai virtuaalisesti
-käynti Skalluvaarassa ja lähialueen museoissa
- vierailut vanhusten luona Seitakartano/Aspa/Vuodeosasto/Dorvu

Alakoulu

*eskari-2.lk

- tutustuminen kirjastoon, kirjastokorttiin ja kirjaston käytön opastusta
- käynti Saamen sillalla
- tutustuminen kunnantalolla, seurakuntatalolla, elokuvateatterissa ja muualla kunnan rakennuksissa sijaitseviin julkisiin taideteoksiin (myös virtuaalinen vaihtoehto).

*3-4.lk

- retki geologiselle luontopolulle
- kirjastossa kirjavinkkauksia. Tutustutaan Pedar Jalviin, joka oli Suomen ensimmäinen saamelaiskirjailija.

*5-6.lk

- Tutustuminen Utsjoen kivikautiseen asutukseen ja historiaan Ulrikan polulla oppaan johdolla
- retki Arktinen aikavaellus-reitille
- kirjastossa tietokantojen käytön opetusta ja lukutuntiyhteistyötä

Yläkoulu

*7.lk

- Tutustuminen sotahistoriaan, Pohjanmaalle lähteneiden evakkojen historiaan ja sodan muistomerkkeihin Utsjoella
- Biologianryhmän linturetki Varangivuonoon ja saamelaisten vanhaan kotapaikkaan Mortensnesissa.

*8.lk

- Taidetestaajat
- Tutustuminen Ursan toimintaan Utsjoella ja ylipäätään tähtitieteeseen Lapin alueella. Etsitään tietoa siitä kuka oli Antaras Kitty ja mihin hän on vaikuttanut Utsjoen alueella.

9.lk

- Haastatellaan nykyistä kunnanjohtajaa ja/tai saamelaiskäräjien johtajaa virtuaalisesti siitä, millaista kunnan tai käräjien asioiden hoitaminen on. Tutustuminen myös muihin hallintokuntiin (kunnanhallitusvaltuusto, viranhaltijat, lautakunnat, nuorisovaltuusto sekä Saamelaiskäräjät/Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto). Miten kulttuuriin liittyviä päätöksiä tehdään?
- Tutustuminen Veikko Guttormin elämään ja tapoihin joilla hän on edistänyt Utsjoen asioista.

Lukio

Toteutetaan mahdollisuuksien mukaan lukion opintosuunnitelman/kurssitarjonnan mukaan yhteistyönä Lapin yliopiston kuvataidenlinjan kanssa. KOPS huomioidaan taito- ja taideaineiden opetuksessa (musiikki,

kuvataide, liikunta -oppiaineissa). Eritysteemat mahdollista huomioida lyhyissä (n. viikon mittaisissa) pätkissä. Yhteistyötä (esim. hopeatyöpaja) järjestetään mahdollisuuksien mukaan myös SAAG:n kanssa.

Esittävät taiteet Utsjoella

Utsjoen vakiintuneita käytäntöjä esittävän taiteen puolella ovat

- Beaivváš-teatteri
- Kiirunan kiertävä teatteri
- Lapin aluetatteri + sen mahdolliset työpajat kouluille
- Konserttikeskuksen kanssa sopimus kulttuuritoimella
- Kansalaisopiston kuoro

KULTTUURIKASVATUSSUUNNITELMAN LAAJENTAMINEN KERHOTOIMINTAAN

Teemataiteenalat kaiken ikäisten kerhotoiminnassa, palvelutaloissa ja työhyvinvoinnissa

Kulttuurikasvatussuunnitelmassa mainitut utsjokisiin henkilöihin ja paikkoihin liittyvät kokonaisuudet ja retket voi toteuttaa myös hieman muunnettuna eri kerhojen tai ryhmien toiminnan osana.

Kunnan tehdessä tulevan vuoden taiteenalan toteuttajien kanssa sopimusta, voi sopia myös vierailut aiheen tiimoilta muihinkin kohteisiin kuin koululle. Lisäksi esim. Suomen harrastamisen mallin kerhojen ohjaajia, palvelutalojen virikeohjaajia, MLL:n ohjaajia ja/tai muita kiinnostuneita varten järjestetään vuoden teemataiteenaloista koulutus, jossa käydään läpi erilaisia vinkkejä siihen mitä kaikkea ko. taiteenalan kentältä voisi toteuttaa. Näin teemataiteenaloja voi viedä eteenpäin myös paikallisena toimintana.

Muu kulttuurikasvatus kerhotoiminnassa

Kulttuurikasvatukseen liittyvään kerhotoimintaan saa paljon helposti toteutettavia vinkkejä koronapandemian aikana luoduista virtuaalipankeista. Esimerkiksi Lastenkulttuurikeskusten liiton sivuilta löytyvä harrastakotona.fi-sivusto antaa nimenomaan kaikille mahdollisia vinkkejä ammattilaisten kokoamina. Samalta sivulta löytyy myös ilmaisia videoituja esityksiä eri taiteenaloilta. Näistä voi katsomisen lisäksi myös ottaa oppia ja niitä muokata toimintaan sopivaksi, sillä esityksiä tuottaneet tahot ovat jo tekovaiheessa ajatelleet että yleisö on kotona ja tekee taidetta niillä välineillä joita sattuu jokaisesta kodista löytymään.